

**РЕЗУЛЬТАТИ ІНТРОДУКЦІЙНОГО ВИПРОБУВАННЯ ГОРІХІВ
(JUGLANS L.) У БОТАНІЧНОМУ САДУ НУБІП УКРАЇНИ**

А.І. Кушнір, О.В. Колесніченко, С.І. Слюсар,

кандидати біологічних наук

Інтродукція представників роду *Juglans* L. у дендрологічну колекцію Ботанічного саду була розпочата у 40-х роках минулого століття (тоді – дендрологічний сад). Тоді ж була почата і селекційна робота з об'єктами як спонтанного (Короткевич, 1950, 1954; Кондратенко, 1957; Махмет та ін., 1974), так і штучного походження (Коновалов, Пугач, 1968). Останні було отримано Н.А. Коноваловим та І.І. Вертепним у 1940 р., а також Б.М. Махметом у період з 1972 по 1974 рр. Поглиблені дослідження деяких гібридів (зокрема на території Саду) були проведені у період з 1975 по 1987 рр. А.І. Кушніром під керівництвом проф. В.К. М'якушка.

За результатами інвентаризації на ділянках арборетуму Ботанічного саду проходить інтродукційне випробування 6 видів та 3 гібриди горіхів, що представлені 73 деревами, віком 19-74 років.

Висоту та діаметр стовбура на висоті 1,3 м встановлено за допомогою висотоміру "Blume-Leiss" і мірної вилки. Ступінь зимостійкості визначено за 5-бальною шкалою обмерзання (Вехов, 1957), ступінь посухостійкості – за 6-бальною шкалою (П'ятницький, 1961), репродуктивну здатність – за 6-бальною шкалою (Калініченко, 1978). Адаптивний показник, що вказує на рівень адаптації рослин горіхів, є результатом перемноження середньорічних балів оцінки їх зимо-, посухостійкості та репродуктивної здатності, а рівні адаптації встановлено за 5-рівневою оціночною шкалою (Калініченко, 1978).

Результати проведених обстежень – біометричних вимірювань та показники загального стану – приведені у таблиці (для найстарших екземплярів).

В умовах Ботанічного саду цвітіння та плодоношення видів і гібридів відбувається щорічно, урожайні роки повторюються через кожні 3-4 роки.

Загальний стан представників роду *Juglans* L. в насадженнях Ботанічного саду НУБіП України

Назва рослин	Вік, років	Діаметр стовбура (на висоті 1,3 м), см	Висота, м	Зимостійкість, бал	Посухостійкість, бал	Репродуктивна здатність, бал	Адаптивний показник / Рівень адаптації
Горіх айлантолистий – <i>Juglans ailantifolia</i> Carrière	74	35,0	12,0	4	5	5	$\frac{100}{IV}$
Г. грецький – <i>J. regia</i> L.	94	69,5	14,0	3-4	5	4-5	$\frac{100}{IV}$
Г. маньчжурський – <i>J. mandshurica</i> Maxim.	29	27,5	20,0	4	5	4	$\frac{80,0}{IV}$
Г. сірий – <i>J. cinerea</i> L.	40	68,5	15,5	4	5	5	$\frac{100}{IV}$
Г. серцевидний – <i>J. cordiformis</i> Maxim.	37	64,5	19,0	4	5	5	$\frac{100}{IV}$
Г. чорний – <i>J. nigra</i> L.	68	60,5	23,5	4	5	4	$\frac{80,0}{IV}$
Г. гібридний F1 (г. чорний × г. грецький) – <i>Juglans F1</i> (<i>J. nigra</i> L. × <i>J. regia</i> L.)	70	101,0	31,5	4	5	5	$\frac{100}{IV}$
Г. гібридний F1 (г. грецький × г. маньчжурський) – <i>Juglans F1</i> (<i>J. nigra</i> L. × <i>J. mandshurica</i> Maxim.)	70	92,0	27,0	4	5	5	$\frac{100}{IV}$
Г. гібридний F1 (г. айлантолистий × г. грецький) – <i>Juglans F1</i> (<i>J. ailantifoliae</i> × <i>J. regia</i> L.)	37	80,0	26,0	4	5	4	$\frac{80,0}{IV}$

Доброякісність насіння з року у рік залишається стабільно високою, значна кількість самосіву свідчить про високий рівень пристосованості (що відображено також в таблиці) та перспективність щодо подальшого відбору і впровадження у зелені насадження різних типів в Лісостепу України. Кращі рослини усіх видів та гібридів горіхів мають високий рівень адаптації, розвиваються добре, утворюють нормально розвинену, розлогу крону.

Стабільний в усіх варіантах та найсильніший прояв ознак соматичного гетерозису (найбільше перевершують батьків за енергією росту) спостерігається у гібридних нащадків першого покоління (у варіантах схрещувань горіхів чорного та грецького), отже ці екземпляри слід вважати елітними. За результатами наших досліджень гетерозисний ріст зберігається і у частини гібридних нащадків другого покоління.